

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA ATLIKTO TYRIMO DĖL TEISINIO REGLAMENTAVIMO, SUSIJUSIO SU LAISVĖS ATĖMIMO VIETŲ PASIVAIKŠČIOJIMO KIEMELIŲ ĮRENGIMU, TOBULINIMO IR DĖLTURINČIŲ SVEIKATOS PROBLEMŲ SUIMTŪJŲ (NUTEISTŪJŲ) TEISĖS PASIVAIKŠČIOTI GRYNAMĖ ORE UŽTIKRINIMO PAŽYMA

2022-03-31 Nr. 4D-2021/1-1416
Vilnius

TYRIMO PAGRINDAS

1. Tyrimas pradėtas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2021 m. lapkričio 23 d. sprendimu Nr. 4D-2021/1-1416.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, ar suimtiesiems (nuteistiesiems), turintiems sveikatos problemų, yra sudaromos tinkamos sąlygos pasivaikščioti gryname ore, ar pasivaikščiojimo kiemeliuose yra įrengtos vietos atsisėsti.

Tyrimo pagrindas. Pagrindas pradėti tyrimą savo iniciatyva yra Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 13 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad, jeigu skundas yra gautas žodžiu, telefonu arba Seimo kontrolierius nustatė pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymių iš visuomenės informavimo priemonių bei iš kitų šaltinių, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Šiuo atveju tyrimą savo iniciatyva Seimo kontrolierius pradėjo atsižvelgęs į tai, kad savo praktikoje susidūrė su atvejais (byla Nr. 4D-2021/1-1133 ir Nr. 4D-2021/1-1259), kai Šiaulių tardymo izoliatoriuje suimtieji (nuteistieji) dėl neįgalumo ar kitų sveikatos problemų negali pasivaikščioti gryname ore, nes yra nepajėgūs ilgą laiką stovėti, o sėdėjimas ant grindinio dar labiau skatina sveikatos būklės pablogėjimą, todėl dažnai būna priversti atsisakyti pasivaikščiojimo lauke.

Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento direktoriaus 2020 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-389 (toliau vadinama ir – Taisyklės), III skyriuje reglamentuoti pasivaikščiojimų kiemų įrengimo reikalavimai. Pagal Taisyklių nuostatas pasivaikščiojimo kiemai įrengiami taip, kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore. Pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventoriūs, tačiau nenumatytas sėdimų vietų įrengimas.

Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau vadinama ir – Kalėjimų departamentas) 2021-11-12 rašte Nr. 1S-3711 Seimo kontrolieriui pateikė šią informaciją: „sėdimų vietų neįrengimas pasivaikščiojimo kiemuose, Kalėjimų departamento nuomone, negali būti susijęs su teisės pasivaikščioti ir pabūti lauke bent vieną valandą per parą tinkamu neužtikrinimu ar ribojimu. Noras pasėdėti pasivaikščiojimo gryname ore metu gali būti susijęs su objektyviais individualiais asmens poreikiais, pavyzdžiui, jo sveikatos būkle, todėl kiekvienu atskiru atveju, kol teisės aktai neįpareigoja įrengti pasivaikščiojimo kiemuose sėdimų

vieta, galėtų būti sprendžiamas įkalinimo įstaigos administracijos individualiai, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, sąlygas ir saugumo reikalavimų užtikrinimą“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

Nesant aiškaus teisinio reglamentavimo gali susidaryti situacijos, kai laisvės atėmimo vietų administracijos, nesudarydamos sąlygų atsisėsti būnant pasivaikščiojimo kiemeliuose, galimai riboja suimtųjų (nuteistųjų) teisę pasivaikščioti (pabūti) gryname ore.

Tyrimo objektas. Teisinio reglamentavo, susijusio su pasivaikščiojimo kiemelių įrengimu, tobulinimo būtinybės įvertinimas.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

2. Tuometis Seimo kontrolierius, pradėjęs tyrimą savo iniciatyva, dėl informacijos ir ją patvirtinančių dokumentų gavimo 2021-11-25 raštu Nr. 4D-2021/1-1416/3D-2747 kreipėsi į laisvės atėmimo įstaigų direktorius, prašydamas informuoti, ar įstaigos pasivaikščiojimo kiemeliuose yra įrengti suoliukai arba yra kitoks inventorių, ant kurių suimtieji / nuteistieji galėtų pasivaikščioti metu atsisėsti; jeigu pasivaikščiojimo kiemeliuose yra sėdėti skirtas inventorių, ar jis yra visuose pasivaikščiojimo kiemeliuose, jeigu jis yra ne visuose kiemeliuose, ar prieš vedant suimtuosius / nuteistuosius pasivaikščioti yra atsižvelgiama į jų poreikius ir fizines galimybes.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. XIV-719 nuo 2021 m. gruodžio 7 d. Erika Leonaitė paskirta Seimo kontroliere valstybės institucijų ir įstaigų pareigūnų veiklai tirti, tuomečio Seimo kontrolieriaus pradėtą tyrimą dėl pasivaikščiojimo kiemelių įrengimą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo, sveikatos problemų turintiems suimtiesiems (nuteistiesiems) galimai nesudaromų tinkamų sąlygų pasivaikščioti (pabūti) gryname ore, dėl pasivaikščiojimo kiemeliuose neįrengtų vietų atsisėsti atliko ir tyrimo išvadas dėl to teikia Seimo kontrolierė E. Leonaitė.

3. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-17 buvo gautos Alytaus pataisos namų (toliau vadinama ir – Alytaus PN) raštas Nr. 8-10410, kuriame rašoma, kad kamerų tipo patalpų (toliau vadinama ir – KTP) pasivaikščiojimo kiemeliai įrengti vadovaujantis Kalėjimų departamento direktoriaus 2020 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-389 patvirtintomis Taisyklėmis, kuriose nėra numatyta, kad pasivaikščiojimo kiemeliuose turėtų būti įrengti suoliukai arba kitas sėdėti skirtas inventorių. Alytaus pataisos namų KTP pasivaikščiojimo kiemeliuose nėra įrengtų suoliukų arba kitokio sėdėti skirto inventoriaus, tačiau KTP sąlygomis terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę atliekantiems nuteistiesiems yra papildomai įrengta pavėsinė ir atskiras sporto aikštynas, kur nuteistieji gali pasėdėti ir pasimankštinti pasivaikščiojimui skirtu laiku. Alytaus PN administracija patikino, kad, vedant nuteistuosius pasivaikščioti, visuomet atsižvelgiama į jų poreikius ir fizines galimybes.

4. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-16 buvo gautas Marijampolės pataisos namų (toliau vadinama ir – Marijampolės PN) 2021-12-14 raštas Nr. 9/07-13050, kuriame rašoma, kad Marijampolės PN visų būrių pasivaikščiojimo kiemeliuose yra įrengti suoliukai. Suoliukų nėra tik KTP pasivaikščiojimo kiemeliuose bei pasivaikščiojimo kiemeliuose, skirtuose kalėjimo režimu laikomiems nuteistiesiems, tačiau Marijampolės PN administracija nėra gavusi nuteistųjų prašymų minėtuose kiemeliuose įrengti suoliukus. Atsiradus poreikiui, suoliukai galėtų būti pastatyti ir KTP bei kalėjimo režimo zonos pasivaikščiojimo kiemeliuose.

5. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-16 buvo gautas Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama ir – Šiaulių TI) 2021-12-15 raštas Nr. 14-12218, kuriame rašoma, kad, pagal Taisyklių III skyriaus nuostatas, pasivaikščiojimo kiemuose nenumatyta įrengti sėdimas vietas, todėl Šiaulių TI pasivaikščiojimo kiemuose suimtųjų (nuteistųjų) sėdėjimui skirtas stacionarus inventorių

nėra įrengtas. Šiaulių TI pasivaikščiojimo kiemai įrengti taip, kad suimtieji (nuteistieji) galėtų pasivaikščioti ir pasimankštinti gryname ore. Šiaulių TI administracija, esant pagrindui (jei administracijai pateikti neįgalumą patvirtinantys medicininiai dokumentai, sveikatos priežiūros specialistų rašytinė rekomendacija ar esant akivaizdžių asmens neįgalumo požymių) ir suimtajam (nuteistajam) pageidaujant, sveikatos problemų turintiems asmenims užtikrina galimybę pasivaikščiojimų gryname ore metu atsisėsti, suteikdama sėdėti skirtą inventorių (kėdę).

6. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-21 buvo gautas Kauno tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama ir – Kauno TI) raštas Nr. 11-10755, kuriame pateikta informacija, kad įstaigos veiklos vietoje, Technikos g. 34, Kaune, yra 11 pasivaikščiojimo kiemelių, iš jų 7-iuose įrengta suoliukų; veiklos vietoje, A. Mickevičiaus g. 11, Kaune, – 16 pasivaikščiojimo kiemelių, iš jų 14-oje įrengta suoliukų (jų nėra tik pasivaikščiojimo kiemeliuose, kuriuose įrengtas sporto inventorių). Prieš vedant suimtuosius / nuteistuosius į pasivaikščiojimo kiemus visada atsižvelgiama į asmenų poreikius bei fizines galimybes.

7. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-21 buvo gautas Panevėžio pataisos namų (toliau vadinama ir – Panevėžio PN) raštas Nr. S-3552, kuriame paaiškinama, jog visuose šios įstaigos pasivaikščiojimo kiemuose yra įrengta suoliukų arba pastatyta kitokio inventoriaus (kėdžių, taburečių), kad suimtieji / nuteistieji galėtų pasivaikščiojimo metu atsisėsti. Be to, skiriant į įstaigą naujai atvykusiam nuteistajam (suimtajam) gyvenamąją vietą visada yra atsižvelgiama į jo poreikius ir fizines galimybes. Panevėžio PN administracija informavo, kad turinčius judėjimo negalią nuteistuosius (suimtuosius) apgyvendina pirmuosiuose gyvenamųjų korpusų aukštuose, patalpose, į kurias maistas yra pristatomas bei iš kurių yra patogų patekti į pasivaikščiojimo kiemus, kur yra suoliukų arba kitokio inventoriaus atsisėsti; miegamosios vietos jiems skiriamos pirmuosiuose lovų aukštuose,

8. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-21 buvo gautas Vilniaus pataisos namų (toliau vadinama ir – Vilniaus PN) raštas Nr. 9-7777, kuriame pateikta informacija, kad suoliukai įrengti visuose pasivaikščiojimų kiemuose (1-ojo gyvenamojo korpuso pasivaikščiojimo kieme yra 6 suoliukai, 1-ojo būrio pasivaikščiojimų kieme yra 3 suoliukai, 3-iojo gyvenamojo korpuso (skirtas karantinuoti bei reabilitacijai) pasivaikščiojimų kieme yra 3 suoliukai, pasivaikščiojimo kieme šalia parduotuvės yra 2 suoliukai, 2-ojo gyvenamojo korpuso gyvenamosiose kamerosose laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems skirtuose pasivaikščiojimų kiemuose (12 vnt.) yra įrengta po vieną suoliuką.

9. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-23 buvo gautas Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos (toliau vadinama ir – Pravieniškių PN) 2021-12-22 raštas Nr. S-165222, kuriame rašoma, kad šioje įstaigoje įrengti pasivaikščiojimo kiemai atitinka Taisyklių bendruosius reikalavimus. Įstaigos Antrojo ir Trečiojo sektorių gyvenamosios zonos ir KTP pasivaikščiojimo kiemuose suoliukų yra įrengta, įstaigos Pirmojo sektoriaus gyvenamosios zonos pasivaikščiojimo kiemuose taip pat yra suoliukų, o KTP pasivaikščiojimo kiemuose suoliukų nėra.

10. Seimo kontrolierių įstaigoje 2021-12-29 buvo gautas Laisvės atėmimo vietų ligoninės (toliau vadinama ir – Ligoninė) raštas Nr. S-5418, kuriame rašoma, kad Ligoninės pasivaikščiojimo kiemuose yra suoliukų arba kitokio inventoriaus, kad suimtieji / nuteistieji galėtų pasivaikščiojimo metu atsisėsti. Sėdėti skirtas inventorių yra įrengtas visuose Ligoninės pasivaikščiojimo kiemuose.

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

11. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ nustatyta:

„27.1. Kiekvienam kaliniui kasdien, esant tinkamoms oro sąlygoms, turi būti sudarytos sąlygos ne mažiau nei vieną valandą per dieną mankštintis atvira ore.

[...]

75. Darbuotojai visada turi elgtis ir atlikti savo pareigas taip, kad geru pavyzdžiu galėtų daryti įtaką kaliniams ir įgytų jų pagarbą.

[...]

87.1. Turi būti sudarytos sąlygos, skatinančios kiek įmanoma geresnius ryšius tarp administracijos, kitų darbuotojų, įvairių institucijų ir kalinių.“

12. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinamas ir – BVK) 103 straipsnis. *Nuteistųjų teisė pasivaikščioti gryname ore:*

„1. Nuteistieji šio Kodekso numatytais atvejais turi teisę kasdien pasivaikščioti gryname ore. 2. Nuteistųjų pasivaikščiavimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje patalpoje teritorijoje laikantis šio Kodekso 70 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiavimas gali nebūti arba jo trukmė sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka nuteistasis. 3. Pasivaikščiavimas gali būti nutrauktas, jei nuteistasis pažeidžia Patalpos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių nustatytą pasivaikščiavimo tvarką.“

13. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (toliau vadinama ir – SVĮ):

- 5 straipsnis. *Bendrosios asmenų, laikomų tardymo izoliatoriuose, teisinės padėties nuostatos* – „1. Lietuvos Respublikos piliečiai, laikomi tardymo izoliatoriuose, turi visas Lietuvos Respublikos piliečiams įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, šis ir kiti įstatymai. [...] 3. Vykdamas suėmimą, draudžiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą“;

- 29 straipsnis. *Suimtųjų teisė pasivaikščioti gryname ore* – „1. Suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą suteikiami du ne trumpesni kaip vienos valandos pasivaikščiavimai per dieną. Pasivaikščiavimo gryname ore trukmę įsakymu nustato tardymo izoliatoriaus direktorius. 2. Suimtųjų pasivaikščiavimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje tardymo izoliatoriaus teritorijoje, laikantis šio įstatymo 10 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiavimo gali nebūti arba jo trukmė gali būti sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka suimtas. 3. Pasivaikščiavimas gali būti nutrauktas, jei suimtas pažeidžia Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių nustatytą pasivaikščiavimo tvarką.“

14. Patalpos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploataavimo taisyklėse (Taisyklės), patvirtintose Kalėjimų departamento direktoriaus 2020 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-389, numatyta:

„5. Taisyklėse vartojamos sąvokos: [...] **Pasivaikščiavimo kiemas** – specialiai įrengta teritorija nuteistiesiems pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore.

[...]

14. Naujai statomuose, rekonstruojamuose įkalnimo įstaigų statiniuose pasivaikščiavimo kiemai gali būti įrengti pastato vidiniame kieme. Kad nuteistieji (suimtieji) galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore, įkalnimo įstaigų teritorijoje ant žemės arba ant gyvenamųjų korpusų pastatų stogų įrengiami pasivaikščiavimo kiemai. Ant žemės įrengti pasivaikščiavimo kiemai gali būti sujungti su gyvenamaisiais korpusais antžeminėmis arba požeminėmis perėjimais nuteistiesiems (suimtiesiems) lydėti.

15. Pasivaikščiavimo kiemų išorinės lauko sienos įrengiamos iš mūro, monolitinio gelžbetonio, surenkamo gelžbetonio arba plieninio karkaso apsiūto profiliuota skarda. Mūro sienos tarp kamerų turi būti ne plonesnės kaip 25 cm storio, gelžbetonio sienos ne plonesnės kaip 8 cm, profiliuotos skardos storis ne mažesnis kaip 1,2 mm.

16. Pasivaikščiavimo kiemuose įrengiamos rakinamos durys. Pasivaikščiavimo kiemų durys

įrengiamos pagal šių Taisyklių 13 punkte nustatytus reikalavimus. Pasivaikščiojimo kiemai dengiami metaliniai tinklais. Išilgai pasivaikščiojimo kiemų sienų, ant žemės arba viršuje, įrengiama priežiūrą vykdančio pareigūno pakyla. Pasivaikščiojimo kiemuose įrengiami 120 cm pločio stogeliai, saugantys nuo atmosferos kritulių. Naujai įrengiamuose, rekonstruojamuose, kapitališkai remontuojamuose pasivaikščiojimo kiemuose turi būti įrengta atmosferos kritulių šalinimo sistema.

17. Pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga ar sporto inventorių išskyrus kovinių sporto šakų inventorių ir sporto inventorių su papildomais svarmenimis (štangos, hanteliai, jėgos treniruokliai ir pan.), skirtais nuteistiesiems (suimtiesiems) mankštintis gryname ore. Sporto įranga ir inventorių turi būti techniškai tvarkingi, patikimai pritvirtinti prie sienų ar grindų, nekelti pavojaus įkalinimo įstaigose laikomų asmenų ir personalo sveikatai ir gyvybei.

18. Pasivaikščiojimo kiemų sienos dengiamos lygia, patvaria ir drėgmei atsparia danga, grindys turi būti lygios ir neslidžios.

19. Mažiausiai vienas pasivaikščiojimo kiemas įkalinimo įstaigoje turi būti pritaikytas specialiesiems neįgaliųjų poreikiams.“

Lietuvos Respublikos teismų praktika

15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) praktika:

15.1. 2021 m. gruodžio 8 d. administracinės bylos Nr. eA-3183-789/2021 nutartyje konstatavo:

„Valstybės institucijoms, įstaigoms, pareigūnams ir kitiems atitinkamus įgaliojimus turintiems asmenims kyla pareiga vadovautis Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintais gero viešojo administravimo, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principais. Valdžios institucijos, siekdamos įgyvendinti gero viešojo administravimo principą, užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių bei privataus asmens, kaip silpnesnės santykio su viešąja administracija šalies, apsaugą, privalo bet kurioje situacijoje vadovautis fundamentaliais protingumo, teisingumo, sąžiningumo principais, sprendimų priėmimo metu atsižvelgti į susiklosčiusių faktinių aplinkybių visumą (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A552-385/2014, 2017 m. balandžio 10 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-322-552/2017, 2017 m. spalio 26 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-4221-502/2017). Atsakingo valdymo (gero administravimo) principas įtvirtina viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1547-502/2015). Iš gero administravimo principo išplaukia, kad valstybės institucijos, priimdamos administracinius sprendimus (vykdydamos valdžios funkcijas), privalo dirbti rūpestingai (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. sausio 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1-502/2015, 2015 m. kovo 26 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-1069-502/2015)“;

15.2. 2013 m. gruodžio 2 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A520-2473/2013 konstatuojama, kad valstybės institucijos turi veikti „kaip *bonus pater familias*, t. y. apdairiai ir rūpestingai“.

Tyrimo išvados

16. Tyrimas Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėtas įvertinus tai, kad praktikoje susiduriama su atvejais, kai suimtieji (nuteistieji) dėl neįgalumo ar kitų sveikatos problemų negali pasivaikščioti (pabūti) gryname ore, nes yra nepajėgūs ilgą laiką stovėti / vaikščioti, o atsisėsti pasivaikščiojimo kiemelyje nėra ant ko, todėl dažnai būna priversti atsisakyti pasivaikščiojimo lauke.

17. Tyrimo metu nustatyta, kad visų laisvės atėmimo vietų pasivaikščiojimo kiemeliuose yra suoliukų arba kito sėdėti skirto inventoriaus, išskyrus Šiaulių TI visus pasivaikščiojimo kiemelius,

Marijampolės ir Alytaus PN KTP zonos pasivaikščiojimų kiemelius bei Pravieniškių PN 1-ojo sektoriaus KTP pasivaikščiojimo kiemelius.

18. Europos kalėjimų taisyklėse numatyta, kad kiekvienam kaliniui kasdien, esant tinkamoms oro sąlygoms, turi būti sudarytos sąlygos ne mažiau nei vieną valandą per dieną mankštintis atvira ore.

SVĮ numatyta, kad suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Suimtųjų pasivaikščiojimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje tardymo izoliatoriaus teritorijoje, laikantis šio įstatymo 10 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiojimo gali nebūti arba jo trukmė gali būti sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka suimtasis.

BVK numatyta, kad nuteistieji šio kodekso numatytais atvejais turi teisę kasdien pasivaikščioti gryname ore. Nuteistųjų pasivaikščiojimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje patalpos įstaigos teritorijoje laikantis šio kodekso 70 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiojimo gali nebūti arba jo trukmė sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka nuteistasis.

Taisyklėse numatyta, kad pasivaikščiojimo kiemuose gali būti sumontuota sporto įranga arba sporto inventorių, išskyrus kovinių sporto šakų inventorių ir sporto inventorių su papildomais svarmenimis (štangos, hanteliai, jėgos treniruokliai ir pan.), skirti nuteistiesiems (suimtiesiems) mankštintis gryname ore. Sporto įranga ir inventorių turi būti techniškai tvarkingi, patikimai pritvirtinti prie sienų ar grindų, nekelti pavojaus įkalinimo įstaigose laikomų asmenų ir personalo sveikatai ir gyvybei. Mažiausiai vienas pasivaikščiojimo kiemas įkalinimo įstaigoje turi būti pritaikytas specialiesiems neįgalųjų poreikiams.

19. Būtina akcentuoti, kad šiuo metu galiojančiose Taisyklėse nėra numatytas sėdimų vietų pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengimas, tačiau taip pat ir nėra draudimo įrengti tokias vietas.

Tyrimo metu nustatyta, kad suoliukai įrengti visuose Vilniaus, Panevėžio patalpos namų, Kauno tardymo izoliatoriaus, Pravieniškių patalpos namų-atvirosios kolonijos 2-ojo ir 3-ojo sektoriaus pasivaikščiojimo kiemeliuose.

Pastebėtina, jog ir Kalėjimų departamentas, teikdamas informaciją dėl vieno iš nuteistųjų Seimo kontrolieriui pateikto skundo aplinkybių, laikėsi pozicijos, kad, kol teisės aktai neįpareigoja įrengti pasivaikščiojimo kiemuose sėdimų vietų, klausimas dėl galimybės atsisėsti įkalinimo įstaigos administracijos galėtų būti sprendžiamas individualiai, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, sąlygas ir saugumo reikalavimų užtikrinimą.

Pažymėtina ir tai, kad, vadovaujantis šiuo metu galiojančiomis teisės aktų nuostatomis, bent vienas kiemelis turi būti pritaikytas specialiesiems neįgalųjų nuteistųjų poreikiams, taigi bent viename kiemelyje turi būti įrengta sėdima vieta ir būti kitokio inventoriaus, būtino neįgalaus asmens poreikiams.

Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes dėl pasivaikščiojimo kiemelių Lietuvos laisvės atėmimo vietose įrengimo, pabrėžtina, kad Šiaulių TI nėra nė vieno kiemelio, pritaikyto neįgalųjų poreikiams. Pravieniškių patalpos namų-atvirosios kolonijos 1-ojo sektoriaus, Alytaus ir Marijampolės patalpos namų KTP zonų pasivaikščiojimo kiemeliuose taip pat nėra suoliukų arba kito sėdėti skirto inventoriaus.

Alytaus PN administracija paaiškino, kad įrengė papildomą pavėsinę ir sporto aikštinę KTP zonos nuteistiesiems, bet nuteistieji ten gali eiti tik pagal grafiką. Marijampolės PN administracija informavo, kad, atsiradus poreikiui, suoliukus galėtų įrengti ir KTP zonos pasivaikščiojimo kiemeliuose. Šiaulių TI administracija paaiškino, kad, jeigu suimtasis ar nuteistasis pateiktų administracijai neįgalumą patvirtinančius medicininius dokumentus, sveikatos priežiūros specialistų rašytinę rekomendaciją arba būtų akivaizdūs asmens neįgalumo požymiai ir suimtasis (nuteistasis) pageidautų, sveikatos problemų turintiems asmenims pasivaikščiojimų gryname ore metu pareigūnai duotų kėdę. Pastebėtina, kad reikalavimas pateikti tokius dokumentus arba informaciją teisės aktuose nenumatytas, be to, poreikis atsisėsti pasivaikščiojimo metu gali atsirasti ir dėl kitų asmens fizinių būklių arba savijautos, kurios nebūtinai susijusios su tam tikra negalia.

Kaip paaiškėjo išanalizavus Kalėjimų departamentui pavaldžių laisvės atėmimo vietų administracijų paaiškinimus, nuteistųjų (suimtųjų) galimybė pasėdėti pasivaikščiojimo metu priklauso nuo subjektyvių aplinkybių ir pareigūnų diskrecijos teisės.

20. Būtina pažymėti, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje dažnai akcentuoja nuteistųjų aktyvios veiklos gryname ore naudą ir svarbą bei pabrėžia, jog turi būti plečiamos nuteistųjų fizinių pratimų ir poilsio gryname ore užtikrinimo galimybės, kad kaliniai už kamerų ribų galėtų praleisti protingą dienos dalį, užsiimdami įvairiapusiška veikla gamtoje (*Muršić v. Croatia* [GC], 2016, § 133). Be to, sukonstruota apsauga nuo nepalankių oro sąlygų ir įrengta įvairi pramoginė įranga laikoma tinkamu veiksniu, galinčiu žymiai sumažinti mažos asmeninės erdvės poveikį kalinimo metu (*Muršić v. Croatia* [GC], 2016, §§ 161–163).

21. Apibendrinant Seimo kontrolierių iniciatyva atlikto tyrimo metu nustatytas aplinkybes konstatuotina, kad norint išvengti subjektyvaus nuteistojo ar suimtojo sveikatos / fizinės būklės vertinimo bei siekiant užtikrinti realų teisės pasivaikščioti įgyvendinimą visiems suimtiesiems ir nuteistiesiems, ypač turintiems specialių poreikių dėl savo fizinių savybių, būtų tikslinga papildyti Kalėjimų departamento direktoriaus 2021-01-01 įsakymu Nr. V-45 patvirtintas Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisykles, papildant jas nuostata, kad visuose pasivaikščiojimo kiemuose turi būti įrengti suoliukai arba kitoks inventorių atsisėsti.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

22. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia savo iniciatyva pradėtą tyrimą dėl teisinio reglamentavimo, susijusio su laisvės atėmimo vietų pasivaikščiojimo kiemelių įrengimu, tobulinimo ir turinčių sveikatos problemų suimtųjų (nuteistųjų) teisės pasivaikščioti gryname ore užtikrinimo pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJA

23. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriui rekomenduoja apsvarstyti Pataisos įstaigų (tardymo izoliatorių) įrengimo ir eksploatavimo taisyklių tobulinimo galimybę, numatant suoliukų įrengimą visuose Kalėjimų departamentui pavaldžių laisvės atėmimo vietų pasivaikščiojimo kiemeliuose.

Primename, kad Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė